

նախներս որքան հեռացած, կտրուած ենք այդ երկրից: Որքան էլ թերութիւններ գտնենք այդ գրքի մէջ, բայց չենք կարող չը խոստովանել և այն, որ դա մի օգտակար աշխատութիւն է: Այստեղ տեսնում ենք թիւրքահայի իրական կեանքը, տեսնում ենք ամեն կողմով զարմանալի երևոյթ կազմող դէրսիմցի քըր-դին, որ հայի բարեկամն է, ապրում է նրա հետ հաշտ ու խաղաղ, պաշտում է նրա սրբերին, հասկանում է նրա լեզուն: Քրդական աշխարհը, մանաւանդ վերջին արեւնահեղ դէպքերից յետոյ, մեծ հեռաքրքրութիւն է զարթեցրել: Օտար ազգերը, որոնք քրդերի մասին միայն լսել են, գրում են քրդական ներկայի և անցեալի ուսումնասիրութիւնները: Բայց մենք ճանաչում ենք մեր այդ արնախում հարեաններին, մեր հոգեհան դերերին:

«Դէրսիմը» յայտնի չափով կարող է լրացնել այդ պակասութիւնը:

Լ.

30) ՄԵՍՐՈՎԲ ԲԱՏ. ՄԵԼԵՍ. «Քահանայական խնդր» ԵՐԵՎԱՆ, 1901 թ.

Մեր Ժամանակի նշանաւոր եկեղեցական և բազմաշխատ գրող Արիստակէս եպիսկոպոս Սեդրակեան, ինչպէս յայտնի է, անցեալ տարի գրեց մի գիրք, որ ամբողջապէս նուիրուած է մեր ընթացիկ կեանքի հրատապ խնդիրներից մէկի անաչառ քննութեան. դա հեղինակի «Քահանայական խնդրն» է: Այն ջերմ ընդունելութիւնը, որ գտաւ այդ աշխատութիւնը ժողովրդի և մամուլի ինտելիգէնտ, բարեւէր չըջաններում, ցոյց է տալիս, թէ որքան հասունացել է հեղինակի յարուցած խնդրի կարևորութիւնը և նրա կանոնաւոր և շուտափոյթ լուծումը. այդ խնդրի շուրջը ծագած վիճաբանութիւնների մէջ առանձնապէս չեչուում էր Արիստակէս եպիսկոպոսի անգույ խոսողը և այն անչեղ, անվեհեր ոգին, որով նա շարունակ մաքառում է մեր ազգի և եկեղեցու պատուի յայտնի և աներևոյթ թշնամիների դէմ: Այդպէս չէ կարծում հ. Մելեանը, որ նորերս իր հրատարակած «Քահանայական խնդրի» շուրջը գրքով ճգնում է չրել Արիստակէս եպիսկոպոսի չօչափած խնդրի հիմնական կետերը, սակայն ըստ էութեան, իսկապէս, ոչինչ չէ կարողանում ապացուցել և նրա խժքծական նկատողութիւնները ամբողջապէս պատում են սրբազանի անձնաւորութեան շուրջը: Մանրամասն կանգ առնել

այդ գրքի վրայ չենք ուզում, որովհետև դա ոչ լուրջ քննադատութիւն է և ոչ գրական տեսութեան մի փորձ, այլ իրան հեղինակի «թուղցիկ տպաւորութիւնները», որ նա ստացել է Արիստակէս սրբազանի քահանայական խնդրին նուիրած գրքի ընթերցումից: Բայց Մելեան քահանան այնպիսի հեղինակաւոր անձնաւորութիւն չէ, որ նրա «թուղցիկ դիտողութիւնները» առանձին արժէք ունենան: Ինչպէս ինքն իր յառաջարանի մէջ խոստովանում է, հեղինակ քահանան մտադիր է նոյն խնդրին նուիրուած իր՝ արդէն ծրագրած աշխատութիւնը լոյս հանել. սակայն ինչն է ստիպել նրան հրատարակել իր «թուղցիկ դիտողութիւնները». դրա գաղտնիքը, ընթերցող, կ'իմանանք հեղինակի դիտողութիւնների հետ ծանօթանալոյց յետոյ, երբ ձեզ համար պարզ կը լինի, որ հ. Մելեանին զբաղեցնող նիւթը, ինչպէս ասացինք, առաւելապէս Արիստակէս սրբազանի անձն է, քան նրա գրքի բովանդակութիւնը: Քննադատութեան այդ ձևը—ճիշտ ասիական է, որ և բնորոշում է հեղինակի ներքին աշխարհը և նրա յետին մտքերը. այդպիսի «քննական» դիտողութիւնների մէջ գաղափարի և իդէալի պաշտպանութիւնը քողարկում է տաղտկալի և ձանձրոյթ պատճառով սոփիստութիւններով, առողջ դատողութիւնը՝ անձի դէմ ուղղած չարամիտ յարձակումներով. իսկ անաչառութիւնը, որ քննադատողի սրտի և մտքի զարդը պիտի լինի, մաղձով թունաւորուած զգացմունքին զոհ է գնում... Իզուր է հ. Մելեանը աշխատում համոզել իր լաւակամ տրամադրութեան մէջ դէպի սրբազան հեղինակը (20 էջ). դա սպարդիւն և աննպատակ փորձ է. այդ խօսքերի կշիռը որոշելու համար թող ընթերցողը նախ ծանօթանայ «լաւակամութեան» այն գոհարների հետ, որոնք առատօրէն ցրուած են հ. Մելեանի գրքի մէջ և յատկապէս ուղղուած Արիստակէս սրբազանի դէմ: Գրքի գաղափարական մասը թողած, հ. Մելեանը ինկվիզիտօրին վայել հաւատաքննական եռանդով քրքրում է սրբազանի անցեալ կեանքը և գործունէութիւնը. մերթ ձրգտում է թափանցել նրա սրտի խորքերը՝ նորանոր ամբաստութիւններ գտնելու համար, մերթ դիմում է երևակայութեան աշխարհին, յուսալով այնտեղից ևս ճարել մարդկային անուան և պատուի վրայ ստուեր զոյղ փաստեր—և այդպիսի ողորմելի փորձերով նսեմացնել յարգելի եկեղեցականի անունը և գործունէութիւնը. դա հին և ժանդոտած դէնք է, որի օղնութեան դիմում են որոշ ճգնաժամներին...

Հ. Մելեանի ասելով ինքը առաջ Արիստակէս սրբազանի ջերմ յարգողներից մէկն էր. հրապարակումը առաջ եկաւ միայն վերջին ժամանակ, երբ նա հեղինակի գրքի բովանդակութիւնից

նկատեց, որ նա իրաւամբ չէ վայելում ժողովրդի սէրը և յարգանքը: Անկեղծ է արդեօք հ. Մելեանի խոստովանութիւնը և ինչ նոր փաստեր սրբազանի դէմ նա կարող էր գտնել այդ գրքի մէջ: Այստեղ մենք չենք կարող չը նկատել, որ Արիստակէս եպիսկոպոսի գործունէութիւնը, մանաւանդ վերջին նշանաւոր 10—12 տարիների ընթացքում, անցաւ մեր աչքի առաջ և նրա մերձ անցեալում կատարած դերը անջնջելի և պատուաբեր հետքեր թողեց եկեղեցական տարեգրութեան մէջ. ահա այդ անցեալի մի բեկորն էր, որ սրբազան հեղինակը փաստօրէն արձանագրեց իր «Բանայական ինչրի» մէջ և որ ամենքիս, բայց մանաւանդ հ. Մելեանին, արդէն անցած-գնացած անցքերից շատ լաւ յայտնի է. ուստի մենք երկմտում ենք, անկեղծ էր արդեօք երբեիցէ հ. Մելեանի յարգանքը դէպի սրբազանի գործունէութիւնը և երկդիմի չէր առհասարակ բարեկրօն քահանայի վերաբերմունքը վերջին ժամանակուայ հասարակական-կրօնական հոսանքների նկատմամբ...

Որչափ մեծ օգուտ և բարոյական միջիթարութիւն տուած կը լինէր հ. Մելեանը, եթէ իր արդար ցասումը ուղղէր այն կողմը, ուր այնչափ նիւթ կայ խօսելու և բորբոքուելու...

N.

Ն ՈՐ Ս Տ Ա Յ ՈՒ Ա Ծ Ք Ր Ք Ե Ր

- 1) Матеріалы по вопросу о фальсификаціи пищевыхъ продуктовъ съ приложеніемъ законопроекта. Изданіе редакціи журнала «Вѣстникъ Винодѣлія». Одесса, 1901. Цѣна 2 р.
- 2) Критическая замѣтка по поводу статей А. П. Артемьева. «Тифлисъ—какъ климатическая станція». А. Н. Бабаева. (Оттискъ изъ прод. Им. Кав. Мед. Общ. № 19, 1901 г. стр. 590).
- 3) Պ. Մոնոպեանց. Սրտի վէրքերը. արտատպ. «Տարազի»։ Ալէքսանդրապոլ, 1901 թ. գինն է 10 կ.։
- 4) Տմբլաչի ինչան. Տեղբարդ, II հատոր. արտատպուած «Նոր-Դարից»։ Բազու, 1900 թ. գինն է 40 կ.։
- 5) Տմբլաչի ինչան. Զուռնա-Տմբլա, հատոր III. արտատպ. «Նոր-Դարից»։ Բազու, 1900 թ. գինն է 40 կոպ.։
- 6) Տ. ք. Մարադեան. Կանանց ինչրի առթիւ. արտատպ. «Նոր-Դարից», Թիֆլիս, 1901. գինն է 40 կոպ.։

- 7) Ի. Պօտապենկօ. Փարաջաուոր ուսանողը. Թարգմ. Դ. Աղա-
ջանեանց. Թիֆլիս, 1900 թ. գինն է 15 կոպ.:
- 8) Ֆարրարի քարոզներ. Թարգմ. ռուսերէնից Ս. Մ. Վաղար-
շապատ, 1901 թ. գինն է 1 ռ.:
- 9) Շիլլէր. Օրլէանի կոյսը, բնագրից ամփոփեց Ս. Թառայեանց.
Թիֆլիս. 1901 թ. գինն է 20 կոպ.:
- 10) Բժպ. Վ. Արծրունի. Ամուսնութիւն. առողջապահական է-
տիւդ. արտատպուած «Մուրճ» ամսագրից. Թիֆլիս, 1901 թ.
գինն է 75 կոպ.:
- 11) Տ. Վարդանեանց. Ժողովրդական անգիր բանաստեղծու-
թիւններ. Թիֆլիս, 1901 թ. գինն է 30 կ.:
- 12) Վ. Ռոտինեանց. Գործնական խոհարարական դասագիրք.
Թիֆլիս, 1901 թ. գինն է 1 ռ.:
- 13) K. J. Basmadjian, La Stèle de Zouarthnotz. Paris, 1901:
- 14) Լ. Շիլլէրունովա. Արջի պատմութիւնը. Չասոգիմսկի. Գալլը.
Նուէր մանուկներին. Թիֆլիս, 1901 թ. գինն է 15 կոպ.: